TUNTEIDEN KULTTUURI-POLITIIKKAA SUOMEKSI

Ada Schwanck

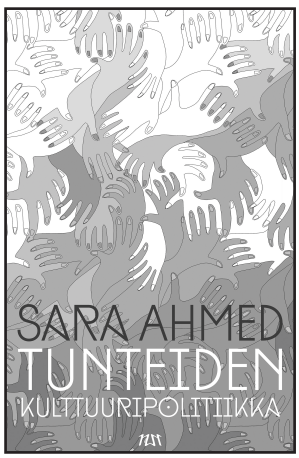

Sara Ahmed (2018) Tunteiden kulttuuripolitiikka. niin & näin, Tampere. 321 s. Suomentanut Elina Halttunen-Riikonen.

Sara Ahmedin ajattelulla on ollut merkittävä vaikutus tämän vuosituhannen feministiseen, queer- sekä postkolonialistiseen tutkimukseen. Hänen kirjaansa *The Cultural Politics of Emotion* (2004) voikin pitää tunteiden tutkimuksen nykyklassikkona. *Tunteiden kulttuuripolitiikka* on ensimmäinen Sara Ahmedilta suomennettu teos ja erittäin tervetullut lisä suomennettuun feministiseen teoriakirjallisuuteen. Ahmedin alkuperäinen teos on jo tuttu ja siteerattu suomalaisessa tutkimuksessa ennen käännöstäkin, mutta lukiessani suomennosta oivalsin, miten suomeksi ajateltu teoria ja käsitteet avaavat uusia mahdollisuuksia suomenkieliseen feministiseen ajatteluun sekä rikastuttavat käsitteistöämme. Esittelen ensin lyhyesti teoksen teoreettista antia, minkä jälkeen teen teoksen avulla luennan tasavallan presidentti Sauli Niinistön antamasta lausunnosta Oulussa loppuvuodesta 2018 paljastuneista alaikäisiin tyttöihin kohdistuneista seksuaalirikosepäilyistä. Suomennettu *Tunteiden kulttuuripolitiikka* auttaa ymmärtämään niitä mekanismeja, joilla seksuaalirikokset liitettiin osaksi maahanmuuttajia ja turvapaikanhakijoita.

Tunteiden kulttuuripolitiikan keskiössä on kysymys siitä, mitä tunteet tekevät ja mitä tunteilla tehdään. Teoksen kantavana teemana on toiseuttaminen, rodullistamisen prosessit ja rasismi. Ahmed tutkii, miten tunteilla luodaan yhteenkuuluvuutta joihinkin ja suljetaan ulos toisia sekä sitä, miten tunteet sitouttavat meitä kansakuntaan ja yhteiskunnan normeihin. Butlerin suremisen politiikka on keskeistä Ahmedin ajattelulle – se, keitä surraan kansallisesti, paljastaa myös sen, keiden elämä nähdään merkittävänä ja elämisen arvoisena, ketkä lasketaan osaksi kansakuntaa ja ketkä suljetaan siitä ulos. Ahmed on kiinnostunut teoksessaan ennen kaikkea siitä, miten tunteet materialisoituvat tietyissä ruumiissa.

Sara Ahmed keskittyy *Tunteiden kulttuuripolitiikan* pääluvuissa yhteen tunteeseen kerrallaan ja kysyy, mitä tunne tekee. Ahmed tutkii kontingenttia kipua, vihan järjestäytymistä, pelon affektiivista politiikkaa, inhon performatiivisuutta, häpeää toisten edessä ja tekoja, joita tehdään rakkauden nimissä. Jokaisessa luvussa Ahmed lukee julkisessa levityksessä olevia tekstejä ikään kuin tapaustutkimuksina. Tekstit kattavat kolme tapausta: Australian alkuperäiskansojen väkivaltaisen assimilaatiopolitiikan sovittelun, terrorismin sekä turvapaikanhaun Isossa-Britanniassa. Tekstien tarkasta lähiluvusta muodostuu teoksen metodi, jonka avulla Ahmed tutkii, miten tunteiden ja tunteiden kohteiden nimeämisellä saadaan aikaan materiaalisia vaikutuksia, kun kielelliset merkit liimautuvat ja tarttuvat tiettyihin ruumiisiin. Kirjan päättävissä luvuissa Ahmed pohtii tunteiden asemaa feministisessä ja queer-politiikassa; miten tunteet toisaalta tuovat meitä yhteen ja sitouttavat muutokseen, mutta toisaalta saattavat tehdä toisen kokemuksen näkymättömäksi ja kiinnittää meidät tiettyyn ihanteeseen. Ahmed kutsuukin feministejä epämukavuuden politiikkaan – herkkyyteen toisten kokemuksia kohtaan sekä oman position ja omien tekojen jatkuvaan kyseenalaistamiseen.

Teoreettisesti Ahmed ammentaa monesta eri tutkimusperinteestä, joita yhdistää kiinnostus tunteisiin. Ahmed lukee aiempaa tutkimusta kriittisesti ja luovasti ja tekee uusia tulkintoja ja yhteyksiä eri perinteiden välillä. Ahmedin laajan teoreettisen viitekehyksen kautta hahmotan neljä tärkeää

ST 2019_1 SISUS.indd 38 28.2.2019 17:39:45

juonnetta Ahmedin analyysille. Näistä ensimmäinen on *tunteiden sosiaalisuus*, jonka Ahmed johtaa Durkheimin tunteiden sosiologisesta mallista. Ahmed kuitenkin esittää, että tunteet eivät sijaitse sen enempää yhteisössä kuin yksilössäkään, vaan tekevät tämän erottelun ylipäätään mahdolliseksi. Tunteet muodostavat ruumiin pintoja, jotka mahdollistavat käsityksemme yksilöistä ja yhteisöistä. Toiseen, *tunteiden tarttumisen* juonteeseen Ahmed ammentaa psykologi Silvan S. Tomkinsin affektiteoriasta, mutta toisin kuin Tomkins, Ahmed esittää, että tunteet eivät siirry tai tartu yksilöstä toiseen sellaisinaan, vaan kiertoliikkeessä ovatkin tunteiden kohteet. Tästä pääsemme kolmanteen juonteeseen, *objektien kiertoon*, jonka Ahmed pohjaa freudilaisen psykoanalyysin käsitykseen tunteensiirrosta ja marxilaiseen arvoteoriaan. Piilottamalla tunteiden historialliset "tuotantoprosessit" ne saadaan näyttämään objektien ominaisuuksilta. Neljäs ja koko teoksen läpäisevä juonne, *normit ja niihin investoiminen*, pohjaa feministiseen ja queertutkimukseen. Ahmed ammentaa erityisesti Judith Butlerin normien ja performatiivisuuden teoretisoinnista, jonka avulla hän tarttuu niihin emotionaalisiin sosiaalisiin käytäntöihin, joiden kautta normeja tuotetaan ja uusinnetaan sekä niihin syihin, joiden vuoksi niihin investoidaan niin valtavasti.

Ahmedin ajattelun keskiössä on kieli ja kielellä tekeminen, joka on aina paikantunutta. Ahmedin rikas ja monivivahteinen ilmaisu tuottaa merkityksiä tekstiin ja analyysiin, jotka ovat vaikeasti käännettäviä suomen kielelle. Suomentaja Elina Halttunen-Riikonen onkin tehnyt todella ansiokasta työtä. Herkulliset suomennokset, kuten tahmaisuus, liimaantuminen, pintautuminen ja väreily, saavat aikaan samankaltaisia ruumiillisia vaikutuksia, joita Ahmed tavoittelee, mutta suomenkielisessä kontekstissa. Halttunen-Riikonen käyttää englanninkielisiä termejä silloin, kun niitä on vaikea kääntää suomeksi. Näiden termien rinnalle olisin kaivannut myös suomenkielisiä vastineita, sillä kuten onnistuneista käännöksistä huomaa, kääntäessä tapahtuu aina jotain uutta ja kiinnostavaa. Vaikka Ahmedin kirjan konteksti on Iso-Britannia ja Australia, ansiokkaan käännöksen kautta se auttaa sanoittamaan tunteiden kulttuuripolitiikkaa myös Suomessa.

KANSAKUNTAA RAKENTAMASSA VIHALLA JA RAKKAUDELLA

> Oikeus koskemattomuuteen kuuluu niihin arvoihin, joihin yhteiskuntamme perustuu ja joita jokaisen täällä on noudatettava. Kuten jo aiemmin julkitulleiden epäilyiden kohdalla sanoin, Oulun teot järkyttävät meitä epäinhimillisyydellään. Järkytystä lisää se, että teot ovat kohdistuneet lapsiin.
>
> On kestämätöntä, että rikosepäilyitä on tullut lisää. On kestämätöntä, että jotkut meiltä turvapaikkaa hakeneet ja jopa turvapaikan saaneet ovat tuoneet tänne pahaa ja luoneet tänne turvattomuutta.
>
> Hyvän on kyettävä myös lujuuteen. Meidän on entistä päättäväisemmin toimittava sen varmistamiseksi, että Suomi on jatkossakin oikeudenmukainen ja turvallinen maa. Tarvitsemme aroistakin asioista avointa ja asiallista keskustelua ja tarkkaan punnittuja päätöksiä. Ongelmiin on tartuttava ja ne on ratkaistava. Sen ansaitsevat kaikki ne ihmiset, joilla on tahtoa sopeutua yhteiskuntaamme, taustastaan riippumatta.
>
> (Tasavallan presidentti Sauli Niinistön lausunto Oulun rikosepäilyjen johdosta 12.1.2019.)

Tämän arvion kirjoitusajankohtana otsikoissa ovat olleet Oulun seksuaalirikokset, jotka liitettiin nopeasti sekä politiikassa että mediassa ennen kaikkea maahanmuuttoon ja turvapaikanhakijoihin. Monet feministiset ja antirasistiset liikkeet, ajattelijat ja aktivistit ovat ottaneet kantaa keskusteluun ja vaatineet huomiota rakenteellisen sukupuolistuneen väkivallan purkamiseen (mm. Green & Pulkkinen 2019; Anti-Racism Media Activist Alliance ym. 2019). *Tunteiden kulttuuripolitiikka* tuo kiinnostavan lisän tähän feministiseen kritiikkiin. Sen avulla tarkastelen, miten teksteissä tuotetaan vihan ja rakkauden tunteilla eroa ”meidän” ja ”toisten” välille sekä rakennetaan suomalaista kansakuntaa. Tasavallan presidentti Sauli Niinistö antoi yllä lainatun lausunnon Oulun tapahtumista 12.1.2019. Ahmedia lähilukemalla tarkastelen, miten tekstissä rakennetaan kansakuntaa rakkauden ja suojelun kohteena ulossulkemalla turvapaikanhakijoita, jotka rakentuvat tekstissä uhaksi. Kuten Ahmed kirjoittaa, viha

ST 2019_1 SISUS.indd 39 28.2.2019 17:39:45

ja rakkaus ovat lähekkäisiä: kansakunta rakkauden kohteena rakennetaan ulossulkemalla toisia, jotka alkavat näyttää vihattavilta (s. 161).

Niinistö käyttää lausunnossaan hyvin tunteellista kieltä puhuttelemalla ”meitä” kutsuen näin lukijaa osallistumaan puhutteluun. Pronominivalinnalla teksti tekee erottelua ”meidän” ja ”toisten” välillä niin, että ”meistä” työstyy kansallinen subjekti, jonka vastapainoksi ja uhaksi ”toiset” asettuvat. Jotta lukija voi asettua osaksi ”meitä”, hänen tulee täyttää tietyt ehdot. Lukijan täytyy jakaa Niinistön huoli kansakunnan tilasta ja niistä ”toisista”, jotka uhkaavat sitä läsnäolollaan. Lukijan täytyy olla järkyttynyt epäinhimillisistä teoista, jotka tulevat ”meille” ulkopuolelta. Rakkaus ”meihin” saa vihaamaan ”toisia”, jotka epäinhimillisyydellään uhkaavat kansallista subjektia. Ahmed kirjoittaa vastikkeellisesta monikulttuurisuudesta brittiläisenä kansallisena ihanteena, jossa kansakunnan avoimuus vaatii maahanmuuttajien täydellistä assimiloitumista. Myös Suomessa on tuttua ”Maassa maan tavalla” -puhe, johon Niinistön lausunto liittyy saumattomasti: ”Sen ansaitsevat kaikki ne ihmiset, joilla on tahtoa sopeutua yhteiskuntaamme, taustastaan riippumatta.” Vaikka lupaus kansakunnan osallisuudesta ja jaetusta rakkaudesta jatketaan ulottumaan niihin, jotka sopeutuvat, lausunnon ”ne ihmiset” eivät kuitenkaan pääse lukijan paikalle, vaan pronominilla erotetaan jälleen ”ne” ”meistä”.

Lausunto rakentaa kuvaa Suomesta hyvänä, oikeudenmukaisena maana, mikä on samalla tehnyt siitä haavoittuvan ulkopuoliselle uhalle. Teksti työstää pahan ja turvattomuuden ulkopuolisiksi uhiksi, joita turvapaikanhakijat tuovat tullessaan. Ahmed kirjoittaa ”valeturvapaikanhakijasta”, vihan hahmosta, joka yrittää päästä kansakuntaan valheellisin keinoin. Ahmedin mukaan hahmo kerryttää affektiivista arvoa juuri sen takia, että sitä ei saa kiinni, se voi olla kuka tahansa. Näin hahmo liikkuu objektista toiseen ja tekee työtään erottaen vaarallisia toisia vaarattomista. Kun uhan muodostaa juuri sen kohteen paikantamisen mahdottomuus, hahmo liikkuu ja valtaa aina vain uusia objekteja. ”Valeturvapaikanhakijan” hahmo rakentuu Niinistön lausunnosta juuri epämääräisenä uhkana, onnistuneena huijauksena: ”On kestämätöntä, että jotkut meiltä turvapaikkaa hakeneet ja jopa turvapaikan saaneet ovat tuoneet tänne pahaa ja luoneet tänne turvattomuutta.” Olemalla hyvä ja oikeudenmukainen Suomi on samalla myös haavoittuvainen, kun se päästää toiset tunkeutumaan sisäänsä. Niinistö vaatiikin hyvältä myös kykyä lujuuteen ja päättäväisyyteen. Kuten Ahmed huomauttaa, tunteellisuudesta tehdään sukupuolittuneella kielellä järjen vastaista, ikään kuin lujuus ei olisi tunteellista suuntautumista, vaan järjellinen vastaus liialliseen pehmeyteen ja tunteellisuuteen. ”Kovaa valkoista ruumista muokkaavat sen reaktiot: toisista kauemmas vetäytyvä tai etäisyyttä pitävä ruumis on päällystetty tai pinnoitettu toisia kohtaan tuntemalla raivolla” (s. 13). Lausunnossa tuodaan valkoisia ruumiita yhteen erottautumalla turvapaikanhakijoista. Luentani lausunnosta *Tunteiden kulttuuripolitiikan* avulla raottaa, miten tunteilla tehdään politiikkaa suomalaisessa kontekstissa.

Toiseuttamisen ja rodullistamisen mekanismeja valottava *Tunteiden kulttuuripolitiikka* tuo kiinnostavia avauksia suomalaiseen intersektionaaliseen feministiseen tutkimukseen ja aktivismiin. Ahmedin kirjoitustyyli pitää niin kirjoittajan kuin lukijankin jatkuvasti varpaillaan, epämukavuusalueella, jossa on kyseenalaistettava oma positionsa. Ahmedin tekstissä painottuu toisten kokemusten kuunteleminen, joka ei käänny kokemuksen omimiseen ja ulkopuoliseen sanoittamiseen. Ahmed kutsuu feministejä solidaarisuuteen, joka ”on sitoutumista ja työtä sekä sen tunnistamista, että vaikka tunteemme eivät ole samoja, elämistämme tai ruumiistamme puhumattakaan, elämme kuitenkin yhteisellä maaperällä” (s. 248).

FM Ada Schwanck toimii tohtorikoulutettavana Sukupuolen, kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen tohtoriohjelmassa (SKY) Helsingin yliopistossa ja väitöskirjatutkijana Haavoittuvuuden haltuunotto *-tutkimushankkeessa.*

ST 2019_1 SISUS.indd 40 28.2.2019 17:39:45

LÄHTEET

Anti-Racism Media Activist Alliance (ARMA) ym. (2019) Seksuaalirikokset ja poliittisten pisteiden keräily. https://sukupuolentutkimus.fi/2019/01/22/seksuaalirikokset-ja-poliittisten-pisteiden-keraily/ (haettu 23.1.2019).

Green, Sarah & Pulkkinen, Tuija (2019) Seksuaalirikoksissa ei ole kyse kulttuurista tai etnisyydestä – Niiden takana on syvään juurtunut ajatus siitä, että miehet ovat naisia arvokkaampia. *Helsingin Sanomat* 23.1.2019. https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005974106.html (haettu 23.1.2019).

Tasavallan presidentin kanslia (2019) Tasavallan presidentti Sauli Niinistön lausunto Oulun rikosepäilyjen johdosta. https://www.presidentti.fi/uutinen/tasavallan-presidentti-sauli-niiniston-lausunto-oulun-rikosepailyjen-johdosta/ (haettu 14.1.2019).

HALUA OPPIMASSA

Tuula Juvonen

Carolin Emcke (2018) Halu. Vastapaino, Tampere. 212 s. Suomennos Päivi Malinen.

> [I]hmettelen yhä, miten ikinä saatoin onnistua siihen aikaan ja siinä ympäristössä löytämään oman haluni. Ehkä myös siksi, että aprikoin, oliko Daniel tajunnut, mitä kaipasi, vaikkei päässytkään toteuttamaan kaipaustaan. Vai eikö hän tiennyt, mitä etsiä? (*Halu*, s. 25.)

Kiinnostavasti tiedekustantamo Vastapainon julkaisuohjelmasta löytyy palkitun saksalaisen sotakirjeenvaihtaja Carolin Emcken (s. 1967) laaja omaelämäkirjallinen essee halusta. Siinä Emcke rinnastaa oman kasvukertomuksensa itsemurhaan päätyvän koulutoverinsa Danielin kohtaloon. Nuorten tiet ristesivät 1970- ja 80-lukujen saksalaisessa pikkukaupungissa, jossa he molemmat hakivat haluaan läpitunkemattomalta vaikuttaneen heteroseksuaalisuuden keskellä.

Halunsa liikkeitä kuvaavalla teoksellaan Emcke osallistuu omalta osaltaan siihen keskusteluun, jota kirjallisesta tuotannostaan palkitut lesbot ovat alkaneet käydä eri tyylilajeissa siitä, miten lesbinen halu on muovannut heidän lapsuuttaan, nuoruuttaan ja myöhempää elämäänsä aikana, jolloin heteroseksuaalisuudesta poikkeaminen on tuntunut lähestulkoon mahdottomalta. Verrokkeja Emckelle löytyy

ST 2019_1 SISUS.indd 41 28.2.2019 17:39:45